

Pénzügyek – Rendőrség(ek) – Eljárások

Recenzió Czene-Polgár Viktória *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban* című könyvéről

KOVÁCS Tamás¹ 

A Nemzeti Emlékezet Bizottságának gondozásában jelent meg Czene-Polgár Viktória *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban* című könyve. A szerző hosszú évek óta foglalkozik a korszakkal, illetve az akkor elkövetett pénzügyi bűncselekményekkel. Ha csak a kötet címét, illetve alcímét nézi a tisztelt Olvasó, akkor talán egy száraz pénzügyi jogi könyvre számít. Ezt a gyanút csak megerősíti, hogy a szerző korábban a NAV-nál is dolgozott, jelenleg pedig a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészet-tudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszékének docense. Szintén erősítené a száraz jogi vonalat, hogy Czene-Polgár Viktória jogi végzettséggel is rendelkezik, de mellette történelmi és szociológusi diplomát is szerzett.

Vagyis joggal gondolhattuk, hogy a szerző komplex módon értelmezi a problematikát, vagy nem „csak” a pénzügyi bűncselekményeket veszi sorra, hanem azokat belehelyezi a Rákosi-korszakba, annak politikai és társadalmi viszonyaiba. Ezek alapján a recenzius sokat várt a kötettől, amely várakozást csak megerősítette a tartalomjegyzék pusztá áttanulmányozása is. Jól látható már ebből is, hogy a könyv logikusan felépített szerkezetű, amely láthatóan leképezte a szerző hármas érdeklődési körét: gazdaság – rendészeti szervek – jogszabályok. A sokak által nem kedvelt, számokat tartalmazó táblázatok és diagrammok – amelyeket a recenzius azonnal elkezdett keresni, amint kézbe vette a könyvet – a munka végén található, s elsősorban az ország gazdasági helyzetét, s főleg a korabeli adózási szerkezetet mutatják be. De a recenzius rossz szokása, hogy nemcsak a tartalomjegyzéket, hanem a felhasznált szakirodalmat és forrásjegyzéket is átnézi. Jelen esetben örömmel tapasztaltam, hogy nemcsak felhasznált szakirodalmat, jogforrásokat vagy sajtóanyagot találtam, hanem primer levéltári forrásokat is. A szerző összesen négy magyarországi levéltárban folytatott elmélyült levéltári kutatásokat és dolgozott fel eddig ismeretlen korabeli iratokat.

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészet-tudományi Kar Rendészetelméleti- és történelmi Tanszék, e-mail: kovacs.tamas@uni-nke.hu

Ahogy arra utaltunk, a könyv első fejezete gazdaságtörténeti munka, amely be kívánja mutatni, hogy a címbéli korszakban, de különösen 1945–46-ban milyen gazdasági-pénzügyi helyzetben volt az ország. A hatalmas háborús veszteségek, a megszállítás, az MNB aranytartalékának „nyugatra” szállítása, a pengő szuperinflációja nemcsak a kormányzatot, de a lakosságot is lényegében rákényszerítette arra, hogy „kreatív megoldásokkal” éljen, pontosabban élje túl ezt az időszakot. A forint bevezetése, illetve az úgynevezett hároméves terv meghirdetése a gazdasági stabilizációt vetítették előre – de már ezekben az években érezhető volt a Magyar Kommunista Párt hatalmának nemcsak megerősödése, hanem egyre mélyebb kiépülése is. Ez igaz volt a rendőrségre, az államvédelmi szervekre, és a gazdasági élet számos pozíciójára is.

A kötet roppant izgalmas jogtörténeti-jogelméleti része a *Jogszabályi környezet a II. világháború után* című rész. Ebben a szerző viszonylag részletesen leírja a jogszabályi környezet átalakulását, változását, s hogy a gazdasági ügyek hogyan és miként válhattak/válhatnak a politikai perekben eszközzé. Gondoljunk csak arra, hogy a külföldi valuta pusztá birtoklása is lehetett oka egy-egy eljárás elindításának...

A harmadik fejezet alapvetően egy szervezettörténeti áttekintés, a *Pénzügyi bűncselekmények felderítése* címen. Itt olvashatunk magának a rendőrségnek az újjászervezéséről, a gazdasági nyomozószervekről, vagy a Budapesti Rendőr-főkapitányság Gazdasági Rendészeti Osztályáról (GRO) is. Bár a GRO megszűnt 1948-ban, de a feladatkör megmaradt, csak immár azt az Államvédelmi Hatóság látta el. A GRO vezetőjét, Villányi Andrást pedig a Rajk-per során letartóztatták, majd elítélték és kivégezték.

A kötet következő fejezete a *Jogalkotás szereplői* címet viseli, hiszen aki megsértette a törvényt, vagy legalábbis ráfogták, azt – mint egy jogállamban – bíróság elé állították. A kötet részletesen foglalkozik a vádlók (ügyészek) szerepével, s hogy ezekben az esetekben az ügyvédek mit tettek, tehettek. Kevésbé ismert, hogy gazdasági ügyekben nemcsak a rendes bíróságok működtek, hanem az úgynevezett „munkás-” és „uzsorabíróságok” is. Mi több: bizonyos pénzügyi-gazdasági bűncselekmények esetén egészen 1948 szeptemberéig működött a rögtönbíráskodás intézménye is.

A *pénzügyi bűncselekményekért is kiszabható büntetések* című fejezetben a szerző bemutatja, hogy milyen büntetéseket alkalmaztak, nyilván az ügy súlyától függően. Természetesen sok mindentől függött, hogy valaki halál- vagy börtönbüntetést kapott, avagy valamilyen vagyoni szankcióban részesült. A fejezet egyik legizgalmasabb része *A büntetések célja a Súlyom József-ügy tükrében* című alfejezet, amely rávilágít arra, hogy maguk a bíróságok, illetve a bírók is mennyire voltak adott esetben bizonytalanok a vádak valóságtartalmában és az ügy valódiságában.

A könyv utolsó fejezete az *1945–1956 között jellemzően elkövetett pénzügyi bűncselekmények* címet viseli. Talán ezt a fejezetet lehetett volna előrébb is sorolni, ennyi kritikát hadd fogalmazzon meg a recenzens a kötet szerkesztésével kapcsolatban. Maguk a bűncselekmények – mondhatni, természetesen – jól ismertek a mai napig: pénzhamisítás, adócsalás, csempészés, fizetési eszközökkel való visszaélés. Az árdrágítás, amely inkább a háborús időkhez, illetve a hiánygazdasághoz köthető bűncselekmény volt, a korszakban valós probléma volt. A devizabűntettek a teljes 1945 utáni korszakban súlyos bűncselekménynek számítottak, akit ilyen ügybe sikerült belekeverní, az biztos számíthatott állása elvesztésére és börtönbüntetésre is.

A szerző valóban nehéz és összetett téma feldolgozására vállalkozott, ahol jól kellett tudnia szelektálni a rengeteg adat és információ közül, s szinkronba hozni a különböző diszciplínákat. Tette ezt alapvetően olvasmányos stílusban, közérthetően, ugyanakkor mindig a megfelelő terminus technicust használva. Ha lehet kritikát megfogalmazni a könyvvel kapcsolatban, talán annyi lenne, hogy az ügyek számosságát és területi eloszlását szerencsés lett volna térképen és/vagy valamilyen grafikonon ábrázolni.

Összességében milyen tanulságot vonhatunk le Czene-Polgár Viktória munkájából? Az egyik, hogy az állam számára a szükséges bevételek előteremtése mindig is fontos feladat lesz, hiszen az államot és annak alrendszeit finanszírozni kell. Ugyanakkor egy diktatórikus vagy éppen a diktatúra irányába mozgó állam esetében könnyen válhatnak egyfajta fenyegető erővé, durvábban fogalmazva furkósbottá azok az állami szervek, amelyek feladata az állami bevételek előteremtése, illetve a gazdasági élet feletti őröködés. Bárki és bármi, aki és ami a regnáló kommunista hatalomnak az útjában volt, az könnyen ellenséggé tudott válni. S mivel az „aki nincs velünk, az ellenünk van” volt érvényben, a gazdasági ügyek is alkalmasak voltak arra, hogy eszközként használják azokat. Czene-Polgár Viktória munkája egy kevésbé ismert és kutatott területet vett górcső alá. Tette mindezt alapos, interdiszciplináris kutatómunka után, a források tiszteletben tartásával, ügyelve a *sine ira et studio* elvének megtartására.

Felhasznált irodalom

CZENE-POLGÁR Viktória (2023): *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban*. Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottsága.